

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, mart.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINING IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI TIZIMLASHTIRILGAN TAHDIDLAR.....	40
Qodirov Tuyg'un Uzoqovich, Nabiyev Bexzod Shavkatovich	
SANOAT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYA VA TEKNOLOGIK MODERNIZATSIYANING O'RNI	44
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI BAHOLASHNING USLUBIYOTI VA UNING SOLIQ TIZIMIDA QO'LLANILISHI	49
To'xtabayev Oybek Odilovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR.....	56
Ismailov Bobir Salomovich	
TIJORAT BANKLARI INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI	62
Yangiboyev F.B.	
MINTAQAVIY IQTISODIY SALOHİYATDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	68
Turayev Og'abek Kaxramonovich	
XORIJIY MAMLAKATLARDA TO'QIMACHILIK KLASSTERLARINI RIVOJLANTIRISH TAJRIBASI.....	75
Yusupova Feruza Yo'ldoshevna	
BANK XIZMATLARI SIFATINI BOSHQARISHNING INTEGRATSION VA ADAPTIV MODEL.....	83
Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li	
QURILISH TASHKILOTLARI FAOLIYATINING MOLİYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA BAHOLASH	89
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich	
ICHKI NAZORAT VA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDAGI XAVFLARNI BOSHQARISH	94
Islamova Nargiza Mirzaxidovna	
TURIZMNING MINTAQADA IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	104
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSİYALARNI JALB QILISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISHNING HOZIRGI KUNDAGI HOLATI TAHLILI	111
Begamov S.X.	
RETHINKING JOB CREATION: ONTOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL FOUNDATIONS OF MACROECONOMIC EMPLOYMENT ANALYSIS.....	116
Zakhidov Azizbek Rustamovich	
HUDUDIY TURIZM KLASSTERLARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	125
Ro'zimova Xusnora Mirzobek qizi	
SUG'URTACHILIK VA O'ZBEKISTONDA SUG'URTA SEKTORINING HOLATI.....	129
O'runboyeva Sotima Alisher qizi	
GO'SHT VA GO'SHT MAHSULOTLARINI SANOAT USULIDA QAYTA ISHLASHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARI.....	134
Kaydarova Sitara Suranbay qizi	
KORXONALAR QIYMATINI BAHOLASH VA BOZOR BAHOSINI SHAKLLANTIRISH METODOLOGIYASI.....	139
Abduraxmanov Sherzodbek Ravshanovich	
YASHIL IQTISODIYOT: EKOLOGIK BARQARORLIK VA IQTISODIY SAMARADORLIK UYG'UNLIGI.....	145
Jamalidinova Asalxon Saliyevna	
2025-YILDA O'ZBEKISTON UCHUN ENG YAXSHI 10 TA TRANSPORT TEKNOLOGIYALARI VA INNOVATSIYALARI	151
Mamasaliyeva Mukaddas Ibadullayevna, Beketov Timur Kazakbayevich	

MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVLARI: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TIZIMLAR QIYOSIY TAHLILI	155
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ	163
Хайдарова Ёркиной Аскар кизи	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING FISKAL VA INSTITUTSIONAL MEKANIZMLARI	170
Mamatova Nodira Mirzavaliyevna	
ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА И УСТОЙЧИВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ: ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ МОДЕЛИ ПЕРЕХОДА ТЕПЛИЧНЫХ ХОЗЯЙСТВ ТАШКЕНТСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ НА СОЛНЕЧНЫЕ СИСТЕМЫ ЭНЕРГОСНАБЖЕНИЯ	178
Срождидинова Зарина Хайриiddиновна, Абдувалиева Зилола Абдуллаевна	
MAMLAKATIMIZDA QISHLOQ HUDUDLARIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	186
Yuldashova Nilufar Ziyabayevna	
RIVOJLANISHDA RAQOBAT EMAS, BALKI HAMKORLIKNING USTUVORLIGI: NAZARIY VA AMALIY TAHLIL	190
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
IJTIMOY HIMOYA QAMROVINI KENGAYTIRISH MEKANIZMLARI VA "QAMRAB OLINMAGAN O'RTA QATLAM" MUAMMOSI	196
Bafoev Farrux Jo'raqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA EKOLOGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH	202
Shanazarova Gulyoraxon Baxtiyarovna	
O'ZBEKISTON STARTAP EKOTIZIMIDA INVESTITSIYA JALB QILISH JARAYONINING INSTITUTSIONAL MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEKANIZMLARI	208
Xoliqova Xurshidaxon Xayotjon qizi	
INNOVATSION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH SHAROITIDA STARTAP EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI	214
Usmanov Gafurjon Shavkatovich	
QURILISHDA ISHLAB CHIQRISH VA SIFATNI BOSHQARISH TIZIMLARINING RIVOJLANISHI	220
Buriyev Xakim Toshimovich, Usmanov Ilxom Achilovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION MUHITNI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIYALARI	225
Xolov Sherali Axrorboyevich	
2010-2024-YILLARDA O'ZBEKISTONDA TO'QIMACHILIKNI INVESTITSIYALASHNING EKONOMETRIK TAHLILI	229
Ashurov Shuhratbek Quddat o'g'li	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ZAMONAVIY USULLARI	233
Sherbekova Kamola Norbekovna	
AHOLI MOLIVAVIY SAVODXONLIGI DARAJASI VA UNI BAHOLASHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI	243
Abduvoxidov Akmal Abdulazizovich	
MARKAZIY BANK KURS SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI	249
Saydullayev Nodirbek Narzullaevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH SALOHİYATI VA MUAMMOLARI	258
Raupov Shuxrat Soyibovich	
ЭКОТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	264
Абидова Дилфуза Игамбердиевна, Рахматуллаева Зулайхо Хасан кизи	
DIGITAL ECONOMY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BUSINESS CHANGE IN THE REGIONS	270
Abdullayev Muzaffar Abdujabbarovich	

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASHDA IOT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	273
Mirzaev Dilshod Artikovich	
ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ СТАРТАП-ПРОЕКТОВ В ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА	279
Касимова Наргиза Сабитджановна	
YASHIL IQTISODIYOTNING NAZARIY ASOSLARI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR.....	284
Ismoyilova Mahliyo Oybek qizi	
BOSHQARUVDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR (OLIIY TA'LIM MISOLIDA).....	289
Karievva Gulnora Abdullayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARGA XIZMAT KO'RSATISHNING AMALDAGI HOLATI VA ASOSIY TENDENSIYALARI.....	295
Qurbonov Odilbek Ro'zmatovich	
O'ZBEKISTONDA SPORT FEDERATSIYALARI VA ASSOTSIATSIYALARINI SAMARALI BOSHQARISH TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'LLARI	302
Umed Farmonkulovich Radjabov	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN IQTISODIY MEKANIZMNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI	307
Mullayeva Mexrangiz Axtam qizi	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA)	313
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Muradova Nazira Raximjanovna	
RAQAMLI MARKETING VA ONLAYN PLATFORMALAR ORQALI EKOTURISTIK MAJMUALARNI OMMALASHTIRISH TRENDI	318
Xolmatova Parvina Asliddin qizi	
O'ZBEKISTONDA SOLIQ MA'MURCHILIGI STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR	323
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
РАЗВИТИЕ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ФАКТОР РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА.....	327
Бахтиёрров Худайберган Хамдам угли	
MAHALLIY BUDJETLARDA TRANSFERTLARGA QARAMLIK DARAJASINI BAHOLASH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	335
Xudoyqulov Hamidjon Abdullayevich	
QORAQALPOG'ISTON QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	342
Tajibaev Berdax Asqarbay uli	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSION JARAYONLARNI JADALLASHTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	347
Ashurova Maftuna Ortiq qizi	
STRATEGIC DIRECTIONS FOR INCREASING CAPITAL EFFICIENCY OF COMMERCIAL BANKS: DIGITALIZATION AND RISK MANAGEMENT INTEGRATION	352
Sadullaeva Mokhinur Aziz kizi	
TECHNOLOGY MANAGEMENT AND SME INTERNATIONALIZATION: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW	358
Abduxafizova Madinabonu Mirabbos qizi	
TA'LIM SIFATINI BAHOLASH MEZONLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI.....	363
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
SMART UNIVERSITET KONSEPSIYASI ASOSIDA REYTING VA RAQOBATBARDOSHLIKNI INTEGRAL BOSHQARISH	371
Xudoyqulov Husen Ahadovich	

BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY VA XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIVAVIY HISOBOT 1-SHAKLINING QIYOSIY TAHLILI	379
Shodiyev Murodjon Bakirovich	
SUG'URTA BOZORINING RAQAMLI RIVOJLANISHIDA NAZARIY QARASHLAR	384
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna	
MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA INNOVATSION LOYIHALAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	389
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
MAHALLIY BUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI	397
P.SH.Usmonov	
СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ ИНВЕСТИЦИОННОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ДОХОДНОСТИ АКЦИЙ УЗБЕКСКИХ ЭМИТЕНТОВ.....	401
Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
KORXONA VA TASHKILOTLARDA INSON KAPITALIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA KORPORATIV MADANIYAT, AXLOQIY-RUHIY VA MA'NAVIY MUHITNING O'RNI	407
Suyunov Dilmurod Xolmurodovich, Qodirov Tuyg'un Uzoqovich	
ELEKTRON PULLARNING MOHIYATI VA ULARNING MILLIY TO'LOV TIZIMIDAGI ROLI.....	416
Toshniyozov Sherali Kamoliddinovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA UY XO'JALIKLARINING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI KENGAYTIRISH.....	423
Eshbaeva Shahnoza Faxriddinovna	
APPLICATION OF EXTREME MODELS IN ASSESSING THE ECONOMIC POTENTIAL OF AN ENTERPRISE	428
Musayeva Shoira Azimovna	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XORIJIY TAJRIBA HAMDA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH SAMARADORLIGI.....	435
Bozorova Ozoda Raximovna	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATI IMIJINI OSHIRISHDAGI MUAMMOLARNI HAL ETISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI: QIYOSIY TAHLIL.....	439
Bekmurodov Navruz Ergashevich	
TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA YARATILGAN YALPI QO'SHILGAN QIYMAT DINAMIKASI VA UNI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	449
O'rinov Komiljon Kozimovich	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING MINTAQAVIY OMILLARI.....	453
Salomat Norova	
QURILISH MATERIALLARI BOZORI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	459
Usubjonov Zaxriddin Vasiliddin o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT OPERATSIYALARINI SUG'URTA QILISHNI RIVOJLANTIRISH.....	465
Xalikov R. B.	
BIZNES JARAYONLAR AUTSORSINGINI OPTIMALLASHTIRISH USULLARI TAHLILI	472
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
DAVLAT MOLIVAVIY BOSHQARUVI SAMARADORLIGINING IJTIMOY ADOLATGA TA'SIRINING PEFA VA CEQ METODOLOGIYALARI ORQALI TAHLILI	477
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL QILISHNING XORIJ TAJRIBASI	485
Turmanqulov Norpo'lat Sa'dullayevich	
MINTAQADA IJTIMOY HIMOYA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH.....	491
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANISHDA EKOLOGIK INNOVATSIYALARNI QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI	495
Ismatov Sharofiddin Asatulloevich	

THE ESSENCE OF THE OPTIMAL COST STRATEGY	500
Sodiqov Mirakhror Abbos ugli	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA TOG'-KURORT ZONALARINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY JIHATLARI (CHORVOQ ERKIN TURISTIK ZONASI MISOLIDA)	504
Shomurodova Shahnoza G'ayratovna	
ICHKI AUDIT SIFATI VA SAMARADORLIGI TUSHUNCHALARINING IQTISODIY MAZMUNI HAMDA ULARNING O'ZARO BOG'LIQLIGI	509
Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARI FAOLIYATINI SOLIQQA TORTISH VA UNI HISOBINI YURITISH	517
Abdullayev Abdurauf	
TIJORAT BANKLARINING RISKLARINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	522
Kudaybergenova Guzal Kuanishbayevna	
TIJORAT BANKLARIDA KORRUPSIYAVIY-KOMPLAENS MUAMMOLARI: TAHLIL VA YECHIMLAR	527
Yunusov Baxtiyor Shavkatovich	
MAISHIY XIZMAT KO'RSATISHNING SIFAT NAZORATINI HAMDA TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	532
Meliyev X.T.	
ОЦЕНКА КАЧЕСТВА СЕРВИСА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА	541
Усманова Азиза Баходировна	
RAQAMLI BANK XIZMATLARI ORQALI MOLIVAVIY INKLYUZIVLIKNI KENGAYTIRISH	545
Azlarova Mushtariybegim Abror qizi	
QURILISH KORXONALARNI BOSHQARISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYALARNING AHAMIYATI	550
Egamon Raxmatillo Mirolimovich, Bobobekov Davron Gafurovich	
FINANCIAL MARKET PARTICIPANTS: A CLASSIFICATION BY ROLE AND RESPONSIBILITY	553
Khotamkulova Madina	
ФОРМИРОВАНИЕ «ТУРИСТИЧЕСКОЙ МАХАЛЛИ» КАК ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ В СФЕРЕ ГОСТЕВЫХ ДОМОВ УЗБЕКИСТАНА	559
Иргашева Нигина Салохиддиновна	
BANKLARDA KREDIT GAROVI BILAN ISHLASHNING XORIJ ILG'OR TAJRIBASI VA UNDAN O'ZBEKISTON BANKLARI AMALIYOTIDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	567
Sh. Saidov	
MILLIY UGLEROD SAVDOSI TIZIMINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI	573
Islamov Shoxzod Shuxrat o'g'li	
THE NECESSITY OF CREATING A BUSINESS ENVIRONMENT AND ITS ROLE AND SIGNIFICANCE IN THE NATIONAL ECONOMY	582
Amanov Davron Ravshan ugli	
SUV RESURLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLASHTIRISH SAMARADORLIGI	588
Saidov Muhammadali Hakimovich, Mahammatov Hoshim, Esanbekov Diyorbek	
ТРАНСФОРМАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЁТА БАНКОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО И ПРИНЦИПАМИ ESG	595
Насирдинов Шарифджон Изатуллоевич	
ОЦЕНКА ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭЛЕКТРОБУСА	600
Мухитдинов Акмал Анварович, Касимов Омил Камалович, Саидов Азамат Илхом угли	
XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA DUKKAKLI DON MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI (HINDISTON TAJRIBASI MISOLIDA)	608
Mirsayd Xudaybergenov	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLINING FAROVONLIGI VA DAROMAD MANBALARINI STATISTIK TAHLILI	612
Mamatkulov Baxtiyor Xalmuradovich	

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI RIVOJLANTIRISH VA BOSHQARUV MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	618
Muxamedjanova Maxfuza Baxodir qizi	
MOLIYAVIY AKTIVLARINING IQTISODIY MOHIYATI, MAZMUNI HAMDA KLASSIFIKATSIYASI.....	627
Odiljonova Oybachin Fayzullo qizi	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ORQALI MAMLAKATIMIZ LOYIHALARINI AMALGA OSHIRISH TARTIBI TAHLILI.....	631
Rasulova Dilfuza Valiyevna	
HUDUDNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA IQTISODIY SALOHİYATNING O'RNİ	636
Avazbek Xalbekov	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SABZAVOTCHILIK TARMOG'INING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	642
Sobir Xasanov	
IMPACT OF REGIONAL INFRASTRUCTURE AND NATURAL RESOURCE UTILIZATION ON THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL TOURISM (A DISTRICT-LEVEL ANALYSIS OF THE SAMARKAND REGION, UZBEKISTAN)	650
Toyirova Shohista Bobobekovna	
INNOVASION IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OMILLARI	657
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
BOZOR BEQARORLIGI SHAROITIDA BANK OBRO'SINI STRATEGIK RESURS SIFATIDA BARQARORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	661
Yuldasheva Kamola Qosimjonovna, Ziyaeva Muhtasar Mansurdjanovna	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT PENSIYA TIZIMINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	667
Pardayev Farrux Muzaffarovich	
RAQAMLI TRANSFORMASIYA SHAROITIDA MENEJERLARNING RAQAMLI KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH.....	671
Sharipova Zulfiya Shokirjonovna	
FUQAROLAR ISHTIROKIGA ASOSLANGAN TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISH TIZIMI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	677
Shukurova Parizod, Soatova Nodira Boboxonovna	
O'ZBEKISTON QISHLOQ HUDUDLARINING BARQAROR RIVOJLANISH YO'NALISHLARIDA QISHLOQ TURIZMI VA EKOTURIZM – ASOSIY USTUVOR YO'NALISHLARI	682
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi	
KORXONALARDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNING SHAFFOFLIGINI TA'MINLASHDA BUXGALTERIYA HISOBINING ROLI.....	691
Alimbay Shamshetov	
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA YASHIL INVESTITSİYALARINING MOLIYAVIY MEXANIZMLARI	694
Saula Ibragimova	
ANALYSIS OF THE STATE OF ELECTRICITY GENERATION BY WIND POWER PLANTS.....	698
Saidov Mash'al Samadovich	
TRANSFORMING TOURISM EDUCATION IN UZBEKISTAN: AN INSTITUTIONAL ANALYSIS OF PERSONNEL TRAINING SYSTEMS.....	706
Abdullakhujaev Abdukodirkhuja, Ochilova Hilola Farmonovna	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOTLAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	713
Elomonov Dadaxon Ozodullayevich	
MAHALLIY BOSHQARUVDA YETAKCHILIK KONSEPSIYASI ORQALI FAOLIYAT SAMARADORLIGINI OSHIRISH (FARG'ONA VILOYATI MISOLIDA)	718
Siddikov Abdusalom Abdumalikovich	

NEW ECONOMIC PHENOMENA: FINANCING CONSUMPTION AND SAVINGS IN THE TRANSITION TO AN EXPECTATION ECONOMY	724
Isomov Bekmurod Sayfiddinovich	
XIZMAT KO'TSATISH SOHASIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK YO'NALISHIDA INSTITUTSIONAL O'ZGARISHLARNI AMALGA OSHIRISHNING OBYEKTIV ZARURIYATI	730
Sh.A.Sultonov	
MINTAQALARNING INVESTITSION SALOHİYATINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLARI VA ULARNING IJTIMOİY-IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI	737
Qobilov Anvar Eshpo'latovich	
KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH	741
Madraimova Marxamat Raximberganovna	
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА	748
Усманова Зумрад Исламовна	
TITLE: PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A MECHANISM FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE TOURISM SECTOR IN UZBEKISTAN	753
Suxrobbek M. Salayev	
XORAZM VILOYATI TASHQI IQTISODIY FAOLIYATIDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLARNI BAHOLASH VA UNI OPTIMALLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	761
Urunov Farrux Shanazarovich	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT AUDITI TIZIMINING STRATEGIK TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL ISLOHOTLAR VA RAQAMLI MONITORINGNING STRATEGIK AHAMIYATI	765
Turabov Baxodir To'xtamishovich	
TURIZM SOHASIDA BANDLIKNING 2025-2030-YILLARDAGI PROGNOZ PARAMETRLARI	770
N.I. Shermamatova	
BO'SH TURGAN DAVLAT KO'CHMAS MULK OBYEKTLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATLI JIHLATLARI (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	776
Sanjarov Zuxriddin Dilshod o'g'li, Astonaqulov Muzaffar Muxsin o'g'li	
TIJORAT BANKLARINING RESURS BAZASI BARQARORLIGINI TAVSIFLOVCHI KO'RSATKICHLAR	781
Bolibekov Shahboz Baxodir o'g'li	

TIJORAT BANKLARINING RESURS BAZASI BARQARORLIGINI TAVSIFLOVCHI KO'RSATKICHLAR

Bolibekov Shahboz Baxodir o'g'li

Toshkent kimyo xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Maqolada tijorat banklarining resurs bazasini shakllantirish va uning barqarorligini ta'minlash mexanizmlari o'rganilgan. Bank passivlari va ularni boshqarish siyosati, xususan depozit siyosati asosida kredit va investitsiya faoliyatini tashkil etish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, bankning o'z mablag'lari, jalb qilingan va qarz mablag'lari tarkibi hamda ularning moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy mustaqillikdagi roli ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tijorat banklarining resurs bazasini shakllantirish va passivlar tuzilmasini samarali boshqarish bankning moliyaviy mustahkamligini oshirish hamda iqtisodiyotda kreditlash va investitsiya jarayonlarini samarali amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: tijorat banki, resurs bazasi, passivlar, depozit siyosati, moliyaviy barqarorlik, kreditlash, qoplama koeffitsiyenti.

Abstract. This article examines the mechanisms of forming the resource base of commercial banks and ensuring its stability. It analyzes bank liabilities and their management policies, particularly deposit policy, as well as the organization of lending and investment activities. In addition, the structure of a bank's own, attracted, and borrowed funds and their role in ensuring financial stability and economic independence are considered. The research findings indicate that the effective formation of the resource base and management of liability structures contribute to strengthening financial stability and enhancing the efficiency of lending and investment processes in the economy.

Key words: commercial bank, resource base, liabilities, deposit policy, financial stability, lending, coverage ratio.

Аннотация. В статье исследуются механизмы формирования ресурсной базы коммерческих банков и обеспечения её устойчивости. Проанализированы банковские пассивы и политика их управления, в частности депозитная политика, а также вопросы организации кредитной и инвестиционной деятельности. Кроме того, рассмотрена структура собственных, привлечённых и заемных средств банка, а также их роль в обеспечении финансовой устойчивости и экономической независимости. Результаты исследования показывают, что формирование ресурсной базы и эффективное управление структурой пассивов способствуют укреплению финансовой устойчивости банков и повышению эффективности кредитных и инвестиционных процессов в экономике.

Ключевые слова: коммерческий банк, ресурсная база, пассивы, депозитная политика, финансовая устойчивость, кредитование, коэффициент покрытия.

KIRISH

Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda asosiy rol bankning resurs bazasiga, xususan passivlar tuzilmasiga bog'liqdir. Har qanday tijorat bankining passivlarini boshqarish mexanizmi bank faoliyatining strategik elementlaridan biri bo'lib, u bankning depozit siyosati orqali amalga oshiriladi. Depozit siyosati esa bankning kredit va investitsiya siyosatlarini bilan bevosita bog'liq bo'lib, moliyaviy manbalarni samarali jalb qilish va ularni oqilona yo'naltirish imkonini ta'minlaydi.

Passiv operatsiyalar bankning o'z mablag'lari, jalb qilingan va qarz mablag'lari hisobidan resurs bazasini shakllantirish va kengaytirishga qaratilgan. Bank kapitali esa uning iqtisodiy mustaqilligi va bozordagi barqarorligini ta'minlovchi asosiy manba sifatida xizmat qiladi. O'z mablag'lari tarkibiga ustav kapitali, zaxira fondlari, qo'shimcha mablag'lar va taqsimlanmagan foyda kiradi, bu esa bankning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasida muhim ahamiyat kasb etadi.

Bank passivlarining samarali boshqarilishi xarajatlarni optimallashtirish va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Shu maqsadda banklar depozitlar tarkibini, hisobvaraqlar ulushini va boshqa jalb qilingan mablag'lar segmentlarini tahlil qiladi. Shuningdek, passivlar sifatini baholashda

koeffitsiyentlar, mijozlar bazasi ko'rsatkichlari, banklararo qarzдорlik va tashqi moliyalashtirish darajasi kabi indikatorlar qo'llaniladi.

Passivlar tuzilmasining samarali boshqarilishi bankning likvidlik darajasi va kreditlash salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Jalb qilingan mablag'lar bank resurslarining asosiy manbai bo'lib, ularning hajmi va tarkibi bankning moliyaviy barqarorligini belgilaydi. Shu bois, depozit siyosati va passivlar tahlili har bir tijorat banki faoliyatining muvaffaqiyati hamda resurs bazasining barqarorligini ta'minlashda markaziy ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklari resurs bazasining barqarorligi bank tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim omillardan biri hisoblanadi. Bank resurslari tarkibi, ularning shakllanish manbalari hamda samarali boshqarilishi banklarning kreditlash imkoniyatlari, likvidlik darajasi va moliyaviy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli bank resurs bazasining shakllanishi va uning barqarorligini tavsiflovchi ko'rsatkichlar ko'plab xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan ilmiy jihatdan o'rganilgan.

Jumladan, iqtisodchi olim F.S. Mishkin bank kapitalining moliyaviy tizim barqarorligini ta'minlashdagi muhim omil ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, bank kapitalining yetarli darajada shakllanishi bank faoliyatidagi risklarni kamaytiradi hamda banklarning kreditlash imkoniyatlarini kengaytiradi [1]. Shuningdek, kapital yetariligi bank tizimining moliyaviy inqirozlarga nisbatan barqarorligini oshiradi.

Iqtisodchi olim J.E. Stiglitz bank resurs bazasining iqtisodiyotdagi investitsiya jarayonlari uchun muhim moliyaviy manba ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, banklar jamg'armalarni jalb qilish orqali ularni samarali investitsiya loyihalariga yo'naltiradi va shu orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi [2].

Bank kapitali va kreditlash faoliyati o'rtasidagi bog'liqlik masalasi A.N. Berger tomonidan keng o'rganilgan. Uning fikricha, bank kapitalining yetarli darajada bo'lishi banklarning kreditlash hajmini oshirishga xizmat qiladi hamda bank tizimining moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi [3].

Shuningdek, iqtisodchi olim D.W. Diamond banklarning asosiy vazifasi iqtisodiyotdagi bo'sh pul mablag'larini jalb qilish va ularni samarali taqsimlashdan iborat ekanligini qayd etadi. Uning fikricha, banklar moliyaviy vositachi sifatida resurslarni samarali taqsimlash orqali iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiladi [4].

Bundan tashqari, iqtisodchi olim R. Levine moliyaviy tizim, xususan bank tizimi iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi muhim omillardan biri ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, banklar resurslarni jalb qilish va ularni samarali investitsiyalarga yo'naltirish orqali iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirishga xizmat qiladi [5].

Professor Sh. Abdullayeva fikriga ko'ra, tijorat banklarining resurs bazasi bankning kredit potensialini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Bank tomonidan shakllantirilgan resurslar kredit operatsiyalarini amalga oshirish, investitsiya loyihalarini moliyalashtirish hamda boshqa aktiv operatsiyalarni bajarish uchun asos bo'lib xizmat qiladi [6].

Shuningdek, iqtisodchi olim A.A. Omonov tijorat banklari resurslarini iqtisodiyotdagi bo'sh pul mablag'larini jalb qilish hamda bank kapitalini shakllantirish orqali vujudga keladigan moliyaviy resurslar majmui sifatida ta'riflaydi. Uning fikricha, bank resurslari bank faoliyatining asosiy moliyaviy manbai bo'lib, ular banklarning kreditlash va investitsiya faoliyatini amalga oshirish imkoniyatlarini belgilaydi [7].

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlar ham tijorat banklarining resurs bazasi shakllanishi va uning barqarorligini ta'minlash masalalarini keng o'rganib kelmoqdalar. Jumladan, iqtisodchi olim I. Jo'rayev o'z tadqiqotlarida tijorat banklarining depozit siyosati banklar resurs bazasining asosiy manbalaridan biri ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, depozitlar hajmining barqaror o'sishi banklarning kreditlash imkoniyatlarini kengaytiradi va bank tizimi moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi [8].

A. Rahimov tijorat banklari resurs bazasida depozitlarning asosiy o'rinni egallashini ta'kidlaydi. Uning fikricha, depozit bazasini kengaytirish banklarning likvidlik salohiyatini oshirish, kreditlash imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, u samarali depozit siyosatini shakllantirish orqali banklar o'z faoliyatini rivojlantirish va iqtisodiyotdagi bo'sh mablag'larni jalb qilish imkoniyatlarini yaxshilashini qayd etadi [9].

Umuman olganda, yuqoridagi ilmiy qarashlar tijorat banklarining resurs bazasi barqarorligi bank tizimining samarali faoliyat yuritishi, kreditlash hajmining kengayishi hamda iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda tijorat banklarining resurs bazasini shakllantirish va uning barqarorligini ta'minlash mexanizmlarini o'rganish maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosini zamonaviy iqtisodiy tahlil usullari, bank menejmenti nazariyalari hamda moliyaviy barqarorlik konsepsiyalari tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida aralash yondashuvdan foydalanildi, ya'ni sifat va miqdoriy tahlil usullari o'zaro uyg'unlashtirildi. Sifat tahlili doirasida ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va xalqaro tajriba o'rganildi. Miqdoriy tahlilda esa tijorat banklarining moliyaviy ko'rsatkichlari, xususan passivlar tuzilmasi, depozitlar hajmi va moliyaviy barqarorlik indikatorlari asosida hisob-kitoblar amalga oshirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Har qanday tijorat bankining passivlarini boshqarish mexanizmining asosida passivlarni shakllantirish siyosati yotadi. Bu siyosat bankning barcha siyosatlari orasida eng muhimlaridan biri hisoblanadi va aynan "tijorat bankining depozit siyosati" sifatida namoyon bo'ladi. Aynan ushbu siyosat asosida bankning kredit siyosati hamda investitsiya siyosati olib boriladi.

Passiv operatsiyalar — bu bankning resurs va kapital bazasini yaratish hamda uni kengaytirishga qaratilgan operatsiyalardir. Tijorat bankining passivlari tarkibida bankning o'z mablag'lari, jalb qilingan va qarz mablag'lari mavjud bo'lib, ular bankning salohiyatini aks ettiradi.

Kapital tushunchasi ostida bankning barcha o'z mablag'lari manbalari yig'indisi tushuniladi. Bankning o'z mablag'lari hajmi uning bozordagi barqarorligi va iqtisodiy mustaqilligini ta'minlaydi. Tijorat bankining o'z mablag'lari manbalariga ustav kapitali, sug'urta rezervlari, qo'shimcha kapital, zaxira fondi, maxsus fondlar va taqsimlanmagan foyda kiradi.

Bankning o'z mablag'lari hajmi va tuzilmasi har bir bank tomonidan mustaqil ravishda, amalga oshirilayotgan strategiyalar va siyosatlarga muvofiq tarzda belgilanadi.

Tijorat banki operatsion xarajatlarining eng yirik moddolari odatda joriy va muddatli omonatlarga foiz to'lovlari bilan bog'liq xarajatlardan iborat bo'ladi. Xarajatlarni tahlil qilish jarayonida banklar nafaqat ularning mutlaq va nisbiy hajmini (xarajatlar guruhlariga bo'yicha), balki xarajatlar darajasiga ta'sir ko'rsatgan asosiy omillarni ham aniqlaydi. Bu esa tegishli boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi.

Bank xarajatlarini kamaytirish yo'nalishida resurs bazasining tuzilmasini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, hisob-kitob, joriy va boshqa depozit hisobvaraqlari ulushining oshirilishi, shuningdek nisbatan yuqori xarajatlarga ega depozit vositalari, xususan banklararo kreditlar ulushining kamaytirilishi ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xarajatlarning tarkibiy tahlili ularning asosiy turlarini, dinamikasini va o'sish omillarini chuqur o'rganish hamda xarajatlar sifatini baholash maqsadida amalga oshiriladi. Mazkur tahlil bank faoliyatining samaradorligini baholashda muhim metodologik vosita hisoblanadi.

Tijorat bankining resurs bazasidan foydalanish samaradorligini baholashda bir qator usullar qo'llaniladi. Jumladan, guruhlash, taqqoslash va koeffitsiyentlar usullaridan foydalaniladi. Ushbu usullar natijasida resurs bazani har tomonlama tavsiflovchi mutlaq va nisbiy ko'rsatkichlar olinadi.

Guruhlash usuli — tijorat bankining resurs bazasi parametrlarini funksional ahamiyatga ega belgilar asosida guruhlarga ajratish orqali ularni tahlil qilish metodidir. Guruhlashdan avval tanlangan belgilar asosida parametrlarning tartiblash (ranjirlash) bosqichi amalga oshiriladi, bu esa har bir guruh bo'yicha alohida tahlil o'tkazish imkonini yaratadi.

Taqqoslash usuli — tijorat bankining resurs bazasi elementlari (yoki baholovchi ko'rsatkichlari) o'rtasidagi farqlarni aniqlash uchun ularni o'zaro solishtirishga asoslanadi. Ushbu usul, shuningdek, turli tijorat banklari o'rtasida resurs bazasining alohida elementlarini solishtirishda ham qo'llaniladi. Taqqoslash usulining afzalligi uning soddaligida bo'lsa-da, uning kamchiligi baholovchi ko'rsatkichlar orqali sabab-oqibat bog'liqliklarini to'liq aniqlash imkoniyatining cheklanganligidadir.

Koeffitsiyentli usul — tijorat bankining resurs bazasini nisbiy ko'rsatkichlar asosida baholash usulidir. Mazkur usul bankning ham o'z mablag'larini, ham jalb etilgan mablag'larini tahlil qilishda qo'llanilishi mumkin. Shuningdek, passivlar sifati va ularning tuzilmaviy xususiyatlarini baholashda turli koeffitsiyentlardan foydalaniladi. Bu ko'rsatkichlar tijorat banki moliyaviy barqarorligini, resurs bazasi barqarorligini va kreditlash imkoniyatlarini tahlil etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Passivlar sifatini baholashda foydalaniladigan asosiy ko'rsatkichlar quyidagilardan iborat. Jalb qilingan mablag'lar tuzilmasi koeffitsiyenti bank tomonidan jalb qilingan mablag'lar tarkibidagi har bir tarkibiy qismlarning ulushini aniqlashda qo'llaniladi.

$$KP_i = \frac{P_i}{\sum P_i}$$

Bu yerda:

KP_i — jalb qilingan mablag'lar tuzilmasi koeffitsiyenti;

P_i – jalb qilingan mablag'larning muayyan kichik guruhi,

$\sum P_i$ – jalb qilingan mablag'larning umumiy hajmi.

Bunday tahlil har bir yirik iqtisodiy kontragentning bankning passiv operatsiyalarini rivojlantirishdagi rolini aniqlash imkonini beradi.

Bundan tashqari, passivlar sifatini baholashda amaliyotda qo'llanilishi mumkin bo'lgan bir qator boshqa ko'rsatkichlar mavjud.

Mijozlar bazasi koeffitsiyenti (Client Base Ratio – CBR) bankning resurs bazasi qanchalik mijozlar omonatlari hisobiga shakllanganini aks ettiradi va quyidagicha hisoblanadi:

$$CBR = \frac{CLB}{A_{net}}$$

Bu yerda:

CBR – bu yuridik va jismoniy shaxslarning talabgacha bo'lgan hisobvaraqlardagi mablag'lari, shuningdek, ularning muddatli depozitlari, veksellari, yuridik shaxslar tomonidan chiqarilgan obligatsiyalar hamda jismoniy shaxslar depozitlaridan iborat mablag'lar;

CLB – mijozlar bazasining mutlaq miqdori,

Anet – bankning sof aktivlari.

Bu bazaga banklararo kreditlar va korrespondent hisobvaraqlardagi mablag'lar kiritilmaydi.

Mazkur koeffitsiyent bankning mijozlar hisobiga shakllangan passivlar ulushini ifodalaydi va moliyalashtirishda bankning "tashqi" manbalarga — xususan, banklararo va byudjet mablag'lariga bog'liqligini ko'rsatadi.

Koeffitsiyentning me'yoriy qiymati 0,5-0,6 oralig'ida bo'lishi lozim.

Agar bu ko'rsatkich 0,4 dan past bo'lsa, bankning rivojlanish darajasi yetarli emas deb hisoblanadi.

Aksincha, agar u 0,7 dan yuqori bo'lsa, bu bankning balans valyutasini boshqa operatsiyalar, ayniqsa banklararo bozor orqali kengaytirish imkoniyatlaridan to'liq foydalanmayotganini bildiradi.

Bank faoliyatining yana bir muhim ko'rsatkichi bu banklararo bozordagi sof qarzdorlik hajmi (net interbank funds (FBnet)) ko'rsatkichidir. Ushbu ko'rsatkich quyidagi formula orqali hisob-kitob qilinadi:

$$FB_{net} = (MBK_{bid} + MBK_{off}) + (Loro - Nostro)$$

Bu yerda:

$MBK_{bid/off}$ — banklararo bozorda jalb qilingan (bid) yoki joylashtirilgan (off) kreditlar hajmi;

Loro/Nostro — "loro" va "nostro" turidagi korrespondent hisobvaraqlardagi qoldiqlar (Markaziy bankdagi korrespondent hisobvaraqlar bundan mustasno).

Agar FB_{net} qiymati 0 dan katta bo'lsa, bank netto-qarzdor hisoblanadi;

agar 0 dan kichik bo'lsa, bank netto-kreditor hisoblanadi.

Kreditga layoqatlilik nuqtayi nazaridan, ikkinchi holat – ya'ni bankning netto-kreditor bo'lishi yanada afzaldir.

Umuman olganda, banklararo kreditlar asosan bankning qisqa muddatli likvidligini tartibga solish uchun xizmat qiladi. Shu sababli FB_{net} ko'rsatkichining ortiqcha yuqori qiymati (30-40 foizdan yuqori) salbiy holat sifatida baholanadi. Bunday holat bank mijozlar bazasining zaif rivojlanganligidan, moliyaviy resurslar tanqisligidan, mijozlar oqimi kamayganligidan yoki muammoli aktivlar mavjudligidan dalolat beradi.

Tashqi moliyalashtirish darajasi (External Finance Level – EFL) – tijorat bankining resurs bazasini shakllantirishdagi tashqi manbalarga (asosan banklararo qarzlari) bo'lgan qaramligini baholovchi muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Ushbu koeffitsiyent bank resurslarining qanchalik darajada mijozlar omonatlari (ichki manbalar) yoki banklararo qarzlari (tashqi manbalar) hisobidan shakllanganini aniqlash imkonini beradi.

$$EFL = \frac{FB_{net}}{CB}$$

bu yerda:

FB_{net} – banklararo bozordagi sof qarzdorlik miqdori (ya'ni jalb qilingan va joylashtirilgan mablag'lar farqi),

CB – mijozlar bazasi (yuridik va jismoniy shaxslarning talab qilib olguncha va muddatli hisobvaraqlardagi mablag'lar, depozitlari, veksellari, obligatsiyalari).

Mazkur koeffitsiyent bankning netto qarzlarning mijozlar mablag'lariga nisbati bo'lib, tashqi qarzlarning ichki manbalarga nisbati sifatida talqin etiladi. O'rtacha banklar uchun bu koeffitsiyentning optimal qiymati -0,2 dan + 0,2 gacha oraliqda bo'lishi tavsiya etiladi. Ya'ni, bank tashqi moliyalashtirishga haddan tashqari bog'lanmagan, lekin undan to'g'ri foydalanishi kerak.

Shunday qilib, bankning ichki va tashqi kreditorlari (mijozlar va boshqa banklar) bank tizimi samaradorligini ta'minlash mexanizmidan muhim rol o'ynaydi. Ular o'zaro raqobat muhitida moliyaviy resurslarning samarasiz kredit tashkilotlaridan samaraliroq tuzilmalarga oqib o'tishini ta'minlaydi.

Qoplama koeffitsiyenti (Cover Ratio – CR) — bankning moliyaviy barqarorligi va resurs bazasining sifatini baholovchi indikatorlardan biridir. U muammoli aktivlarni (ya'ni, qaytarilishi shubhali kreditlarni) qoplash imkoniyatini ko'rsatadi va bankning kredit risklarini qanday boshqarayotganini aks ettiradi. Qoplama koeffitsiyenti (CR) bank balansidagi muammoli kreditlarni qanday moliyalashtirayotganini, ya'ni ularni zaxiralar bilan qoplash darajasini bildiradi. Bu ko'rsatkich orqali bankning moliyaviy barqarorligi va riskka tayyorlik darajasi tahlil qilinadi.

$$CR = \frac{L}{Depo}$$

bu yerda:

L – bankning kredit portfeli (korporativ kreditlar, iste'mol kreditlari va “uzoq muddatli”, ya'ni bir oydan ortiq bo'lgan banklararo kreditlar);

Depo – bankning barcha muddatli resurs bazasi: yuridik shaxslarning depozitlari, jismoniy shaxslarning omonatlari, jalb qilingan muddatli banklararo qarzarlar, markazlashtirilgan kreditlar, veksel va muomaladagi qarz majburiyatlari, sindikatlashgan xorijiy kreditlar.

Hisoblangan qoplama koeffitsiyenti bankning “uzoq muddatli” aktivlarini moliyalashtirish darajasini ularning muddatli passivlar hisobidan qanchalik to'liq ta'minlanganini ko'rsatadi. Ushbu ko'rsatkich bank ishonchligining muhim mezonlaridan biri hisoblanadi. Agar bankning uzoq muddatli, likvid bo'lmagan investitsiyalari yetarli darajadagi mos muddatli manbalar bilan qoplanmagan bo'lsa, joriy mablag'lar chiqib ketishi holatlarida bank likvidlik bilan bog'liq muammolarga duch kelishi mumkin. Agar bu ko'rsatkich 1 dan katta bo'lsa, bu bankning uzoq muddatli kreditlash faoliyati yetarli darajada muddatli resurslar bilan ta'minlanganini anglatadi. Aks holda ($CR < 1$) – bu bankda likvidlik bo'yicha risklar mavjudligini anglatadi, chunki uzoq muddatli aktivlar qisqa muddatli majburiyatlar bilan moliyalashtirilayotganidan dalolat beradi.

Bank siyosatining samaradorligini umumiy ko'rinishda baholash uchun sof foiz daromadi (SFD) va uning nisbiy ko'rinishi bo'lgan sof foiz marjasi (SFM) tahlil qilinadi. Ular quyidagi formulalar asosida hisoblanadi:

$$SFD = UFD - UFX$$

Bu yerda:

UFD – kreditlar va investitsiyalardan olingan umumiy foizli daromadlar;

UFX – depozitlar va boshqa jalb qilingan mablag'lar bo'yicha to'langan foiz xarajatlari.

$$SFM = \frac{SFD}{\text{Daromad keltiruvchi aktivlarning umumiy qiymati}}$$

Bank siyosatining samaradorligini tahlil qilishning umumiy uslublariga asoslanib, depozit siyosatini rentabellik nuqtayi nazaridan baholash mijozlar bilan operatsiyalar bo'yicha sof foiz daromadini (SFD_{kl}) va uning nisbiy ko'rsatkichini — mijozlar bilan operatsiyalar bo'yicha sof foiz marjasini (SFM_{kl}) tahlil qilish orqali amalga oshirilishi mumkin. Ushbu ko'rsatkichlar quyidagi formulalar asosida hisoblanadi:

$$SFD_{kl} = UFD - UFX$$

Bu yerda:

UFD – kreditlardan olingan umumiy foizli daromadlar;

UFX – depozitlar va boshqa jalb qilingan mablag'lar bo'yicha to'langan foiz xarajatlari.

$$SFM_{kl} = \frac{SFD_{kl}}{\text{Kredit qarzidorligining o'rtacha yillik miqdori}}$$

SFD_{kl} va SFM_{kl} ko'rsatkichlarining muntazam o'sishi bankning depozit siyosati samaradorligining ortib borayotganligini va umuman bank faoliyatining muvaffaqiyatli amalga oshirilayotganligini anglatadi.

Yuqorida bayon etilgan usullardan tashqari, bankning ishonchligini hamda uning barqaror faoliyat yuritishini ta'minlaydigan passivlar tuzilmasini saqlab qolish imkoniyatini tavsiflovchi ko'plab boshqa ko'rsatkichlar ham mavjud. Tijorat banklarining moliyaviy holatini tahlil qilishda turli ko'rsatkichlar va tahlil metodlaridan foydalanilishi har bir bankning moliyaviy holati o'ziga xosligi bilan izohlanadi. Shu sababli samarali tahlilni amalga oshirish uchun kompleks yondashuv zarur hisoblanadi.

Jalb qilingan mablag'lar tijorat banklari resurs bazasining asosiy manbai sifatida iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ularning ahamiyatini yetarli darajada baholash bank moliyaviy faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida tijorat banklari resurslari birinchi darajali ahamiyatga ega bo'lib, ular bank faoliyatining zaruriy faol elementlari sifatida xizmat qiladi.

Tijorat banki bir tomondan yuridik va jismoniy shaxslarning bo'sh pul mablag'larini jalb etadi va shu orqali o'zining resurs bazasini shakllantiradi, ikkinchi tomondan esa ushbu mablag'larni o'z nomidan muayyan foiz, muddat va qaytarish shartlari asosida joylashtiradi.

Hozirgi vaqtda tijorat banki o'z ixtiyoridagi resurslar doirasida operatsiyalarni amalga oshiradi hamda resurs bazasini shakllantirish va joylashtirish tartibini mustaqil ishlab chiqadi. Biznes jarayonlari sifati, jumladan risklarni boshqarish jarayonlarini nazorat qilish maqsadida banklarda ichki nazorat xizmati tashkil etiladi. Shuningdek, bank tuzilmasida risklarni boshqarish bo'yicha maxsus bo'lim faoliyat yuritib, u tijorat banki risklarini aniqlaydi va baholaydi, tavsiyalar beradi hamda risklarni boshqarish bo'yicha zarur chora-tadbirlarni ishlab chiqadi.

Tijorat banki tomonidan passiv operatsiyalarni amalga oshirish jarayonida resurs bazasini shakllantirish tarixan uning aktiv operatsiyalariga nisbatan birlamchi va hal qiluvchi rol o'ynab kelgan. Ma'lumki, bank resurslarining asosiy qismi depozit operatsiyalari orqali shakllanadi. Aynan ushbu operatsiyalarni samarali va to'g'ri tashkil etish istalgan kredit tashkilotining barqaror faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Shu sababli resurs salohiyatini oshirish va uning barqarorligini samarali boshqaruv hamda passivlar tahlili orqali ta'minlash masalalari alohida dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Bank kapitali tuzilmasida odatda eng katta ulushni jalb qilingan mablag'lar egallaydi. Bu holat banklarning ko'p jihatdan depozit resurslariga tayangan holda faoliyat yuritishini ko'rsatadi. Shu bois banklarning asosiy e'tibori aholining, ya'ni asosiy mablag' egalarining mablag'larini jalb qilishga qaratiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda asosiy rol bankning resurs bazasiga, xususan passivlar tuzilmasiga bog'liqdir. Passivlarni shakllantirish siyosati bankning depozit siyosati orqali amalga oshiriladi va bu siyosat kredit hamda investitsiya faoliyatining samaradorligini belgilaydi. Bank resurslarining asosiy qismi depozit operatsiyalari orqali jalb qilinadi, shuning uchun bankning asosiy e'tibori mijozlar mablag'larini jalb qilishga qaratiladi.

Passivlar tarkibida bankning o'z mablag'lari, jalb qilingan va qarz mablag'lari mavjud bo'lib, ular bankning moliyaviy salohiyatini aks ettiradi. O'z mablag'lari hajmi va tarkibi bankning bozordagi mustaqilligi hamda barqarorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, operatsion xarajatlar va depozitlar bo'yicha foiz xarajatlarini optimallashtirish orqali resurslardan foydalanish samaradorligi oshiriladi.

Tijorat banklarining resurs bazasini baholashda guruhlash, taqqoslash va koeffitsiyentlar usullari qo'llaniladi. Jumladan, mijozlar bazasi koeffitsiyenti (CBR), banklararo sof qarzдорlik (FBnet), tashqi moliyalashtirish darajasi (EFL) va qoplama koeffitsiyenti (CR) kabi ko'rsatkichlar bankning ichki va tashqi manbalarga bo'lgan bog'liqligi, moliyaviy barqarorligi hamda kreditlash imkoniyatlarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Sof foiz daromadi (SFD) va sof foiz marjasi (SFM) ko'rsatkichlari esa bank depozit siyosatining rentabelligini baholashda qo'llaniladi. Ushbu ko'rsatkichlarning barqaror o'sib borishi bank faoliyatining samaradorligi va barqarorligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, tijorat banklarining resurs bazasi barqarorligini ta'minlash, passivlar tuzilmasini samarali boshqarish hamda tegishli moliyaviy ko'rsatkichlarni muntazam tahlil qilish bankning moliyaviy mustahkamligini oshirish va iqtisodiyotdagi kreditlash hamda investitsiya faoliyatini samarali amalga oshirish imkonini beradi. Shu bois, passivlar va resurs bazasini boshqarish bank faoliyatining eng muhim strategik yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mishkin F.S. *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. 12th ed. Pearson, 2016.
2. Stiglitz J.E. *Economics of the Public Sector*. 3rd ed. W.W. Norton & Company, 2000.
3. Berger A.N., Udell G.F. The Economics of Small Business Finance: The Roles of Private Equity and Debt Markets in the Financial Growth Cycle // *Journal of Banking & Finance*. – 1995. – Vol. 22. – No. 6–8. – pp. 613–673.
4. Diamond D.W., Dybvig P.H. Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity // *Journal of Political Economy*. – 1984. – Vol. 91. – No. 3. – pp. 401–419.
5. Levine R. Finance and Growth: Theory and Evidence // *NBER Working Paper*. – 2005. – No. 10766.
6. Abdullayeva Sh.Z. *Bank ishi: o'quv qo'llanma*. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2019. – 420 b.
7. Omonov A.A., Koraliev T.M. *Pul va banklar*. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2018. – 412 b.
8. Jo'rayev I.I. *O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari depozit bazasini mustahkamlash*: Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya avtoreferati. – Toshkent: "Akademiya nashriyot markazi", 2020. – 54 b.
9. Rahimov A.M. *Tijorat banklari depozit bazasi va uni kengaytirish yo'llari*: Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya avtoreferati. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2019. – 54 b.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>